گفتمان فلسفی در رساله های اخوان الصفا

فلسفه مرموز

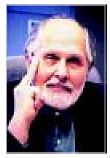

[مؤلف:سیدحسین نصر/ ترجمه:امیرعباس امیرشکاری]

۱- اخوان الصفا و فلسفه

درحالی که برخی علما بر آنند که غایت اخوان الصفا در دگرگونی وضعیت سیاسی حاکم از طریق جایگزینی نظام فلسفی تجلی می یابد، اکثر کسانی که عقاید آنها را بررسی می کنند بر آنند که هدفشان، جمع میان دین و فلسفه است. در واقع، اغلب، خود اخوان، از فضایل فلسفه، به عنوان شیوه ای در بحث درباب حقیقت و جمع میان آن و ناموس انبیای الهی سخن رانده اند. اما هدف آنان، بدان روی که به کلمه «فلسفه» معنایی دادند که بسیار متفاوت از معنای عقلانی قیاسی ای است که ارسطوئیان بدان بخشیدند، به هر حال مشابه با هدف ابن رشد یا توماس آکویناس نبوده است بلکه آنها فلسفه را به «حکمت» پیوند می دهند-در مقابل اکثریت نویسندگان مسلمان که فلسفه را به عنوان مرادفی که در معنایش به حکمت انسانی محض نزدیک می گردد به کار برده اند-به نظر اخوان، حکمت منبع نهایی خویش را در تنزیلی می یابد که بر پیامبران کهن فروفرستاده شده است. پس فلسفه در دیدگاه اخوان الصفا، «سرمشق گرفتن انسان تا حد توان از پروردگار است.» و «راهی است که خواص مردم یا فرشتگان را، بار دیگر، ازسوی پروردگار سبحانه و تعالی، به زمین نزدیک می سازد.» و به کارگیری آن، به منظور دستیابی بر برتری خاص توسط نوع بشر است که جمیع علومی را که انسان، بالقوه داراست، به فعلیت درمی آورد[...] و توسط فلسفه ای که حکمت است برای انسان تمامی ویژگی های فاضله ای را که برای نوع بشری وی موجود است محقق می گرداند و بدان وسیله، صورت شریف ملکی ای را به دست می آورد که توسط آن، تا درجات روح پیش می رود و داخل در زمره فرشتگان می شود؛ تا بدان جای که هرگاه از صراط مستقیم و مسلک صحیح بگذرد، فرشته می گردد.

بدین روی برای انسان به سهولت آشکار می گردد که در این مکان، پیوندی میان این مفهوم فلسفه و غایت پاکسازی نفس انسانی درنزد فیثاغورس و سقراط موجود است که بسیار ژرفتر از آن چیزی است که در فلسفه مشائی به چشم می خورد.

اخوان الصفا، همچنین ویژگی های شیوه فلسفه را که با «حکمت» متفاوت است، دریافتند و با آن، به شیوه ای مشابه با فقیهان مسلمان برخورد کردند. در مناقشه ای که در پایان فصل مخصوص به علم حیوان، میان انسان و حیوان صورت گرفته، انسان، به زبان طوطی، خطاب قرار گرفته است:

«و اما فیلسوفانتان و منطقیون و جدلیون، علیه شمایند نه با شما[...]، بدان روی که آنان کسانی هستند که با فراوانی اختلافات خویش و انواع رأی ها و مذاهب و مقالاتشان، شما را از راه مستقیم و طریق دین و احکام شریعت گمراه سازند؛ بدان روی که برخی قائل به قدم عالم، برخی قائل به قدم هیولی و برخی قائل به قدم صورتند.»

نشانه بارز ویژه ای که درباب پیوند فلسفه با اسلام به بحث اخوان الصفا متعلق است، پیوندشان به ایمان یا جنبه درونی اسلام در «لطف الهی به فلاسفه» است. این تفکیک، به تمایزی شبیه است که صوفیه میان «اسلام»، «ایمان» و «احسان»، به عنوان مراتب سه گانه دین قائل می گردند؛ دو مرتبه اخیر در نزد آنان، نه تنها ایمان ساده نیست؛بلکه حکمت و معرفت نیز هست. با وجود این، اختلافی به شرح ذیل میان دو مذهب موجود است: درحالی که صوفیه آئین های متعلق به ایمان و احسانش را از شریعت پیامبر برگرفته است، به نظر می رسد آئین های مشخص شده ازجانب اخوان الصفا، مرتبط به دین وارثان عمده پیامبر ادریس؛یعنی حرّانیان، که در خاورمیانه به «فیثاغوریان شرقی» نامیده می شد و حامیان هرمسیان و مبلغان آن در جهان اسلامی است. آئین های فلسفی اخوان الصفا، سه شب در ماه، در ابتدا و میان و گاه ما بین بیست و پنجم و نهایت ماه، برپا می گشت. آئین شام نخست، مشتمل بر خطبه ای شخصی بود و شام دوم قرائت متنی جهانی، زیر گنبد آسمان مملو از ستارگان؛اما قاری به سوی ستاره قطبی بود. شامگاه سوم، سرودی فلسفی(مشتمل بر موضوعی از موضوعات مابعدالطبیعه یا مابعدالکون) که یا «نماز افلاطون» یا «ابتهال ادریس» یا «سرود سری ارسطو» خوانده می شد. وجود سه عید فلسفی بزرگ در هر سال، هنگام ورود تمام خورشید از برج حمل و سرطان و میزان، بدان، اضافه می گردد که اخوان الصفا میان آن و اعیاد اسلامی سه گانه فطر در پایان رمضان، قربان در دهم ذی الحجه و غدیر در هجدهم همان ماه، پیوند داده اند که آن را نشانه ای بر تکریم اعتدال پائیزی می دانستند. اما در فصل زمستان، روزه ای طولانی وجود داشت که برابر با زمانی بود که در آن، «هفت خوابیده، در غار آرمیده بودند». پیوند میان فلسفه و آئین های دینی و حکمت منجر به قرارگرفتن اخوان در خطی می گردد که به آن چه که متعلق به وارثان هرمسیان که مسمی به «نوفیثاغوریان» بودند، نزدیک است.

۲- هویت و اهمیت اخوان الصفا

در بحث از هویت اخوان الصفا و اهمیت آنان، خود را دربرابر تعدادی فراوان از رأی های متناقض علاقمندان به موضوع می یابیم. با وجود آن، می توان به این [امر] مطمئن گشت که هرگاه در نزد اخوان الصفا، جنبه جهانی و رمزی را بر جنبه عقلانی ترجیح دهیم، دور کردن آنان از مکتب معتزله و مشائیون از پیروان ارسطو لازم می گردد. علاوه بر این، اگر استفاده وسیع اسماعیلیه را از رساله ها در قرون آینده، و وجود برخی افکار اساسی نظیر تأویل را نزد طرفین مدنظر قرار دهیم، شاید پیوند اخوان به اسماعیلیه-ولو پیوندی شکننده-و بویژه به آنچه که به «معرفت اسماعیلیه» معروف بود، برایمان امکان پذیر گردد. شاید از اهمیت موضع دیدگاهشان-بویژه آنچه که متعلق به اعتقادات جهانی آنان است-جماعتی شیعی دارای گرایش های صوفیه به نظر آیند که شرح هایشان درباب علوم کیهان شناسی، در قرون آینده، در کل امت اسلامی، دارای تأثیر بوده است. کما آن که فهم آنان از طبیعت، که نزد شیعه اثنی عشری، به ایفای نقشی مؤثر پرداخت، مشابه نقشی است که نزد اسماعیلیان ایفا کرد. اشاره به وجه تشابه زیاد مضمون اغلب رساله ها و تصوف، بویژه آنچه که متعلق به علم کیهان شناسی است، نیز شایسته است.

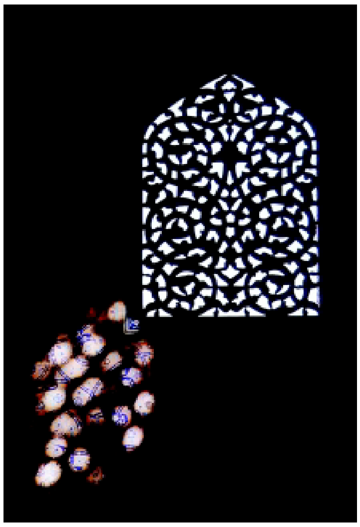

در فصل علم حیوان، انسان، به زبان طوطی، خطاب قرار گرفته است: و اما فیلسوفانتان و منطقیون، علیه شمایند بدان روی که آنان کسانی هستند که با فراوانی اختلافات خویش، شما را از راه مستقیم گمراه سازند

رساله ها، نزد شیعه، که درآن ها تلاشی برای تألیف عقلی در قرن چهارم هجری می دیدند، به سرعت، دارای شهرتی گسترده و اهمیتی آشکار گشت.

اغلب علمای دوران های بعدی از جمله غزالی و ابن سینا، رساله ها را به گونه ای گسترده بررسی کرده اند و ارزیابی رسالات تا زمان حاضر نیز استمرار داشته است؛به گونه ای که به فارسی، ترکی و هندی ترجمه گشته اند. بر ابتدای آنچه که از نسخه های خطی در کتابخانه های مختلف جهان اسلام دریافته ایم، آشکار می گردد که رساله های مزبور درمیان کتاب های علمی اسلامی، از مردمی ترین ها بوده اند. اما این بدین معنا که رساله ها در دسترس هر انسانی بوده باشند، نبود؛ بلکه بدان جهت که بسیاری از افکار دقیق متافیزیکی عمیق به زبان آسان و شیوه ای سمبُلیک مطرح شده بودند، آنها تا حدی، از دیدگاه کسانی که به بحث های پیچیده و طولانی عادت دارند، «مردمی» و «ساده» به نظر می رسیدند. اضافه می گردد که اخوان الصفا در رساله الجامعه و جامعه الجامعه النادرة، به رغم آن که عادتاً از موضوع عام رساله ها خارج نگشته اند، اعتقاداتشان را به شیوه ای مختصر و بیشتر مستتر و باطنی ارائه داده اند. هرگاه نوشته های اخوان الصفا در مجموع مد نظر قرار گیرد، به ما مفهومی از جهان می دهد که در سایه آن، در مدتی فراتر از هزار سال، بخش بزرگی از متفکران جهان اسلام زندگی کردند و محی الدین بن عربی خطوط اساسی مفهوم طبیعت را که در بسیاری از نوشته های مسلمانان در دوران های مختلف می یابیم، در اغلب موارد، به زبان ساده و زیبا، توضیح می دهد.

۳-منابع رساله ها

منابع رساله ها، بسیاری از معارف جهانی را از منابع فیثاغوریان و جابریان در برمی گیرد. اخوان الصفا، به گونه ای مکرر برآنند که بویژه به خاطر تحقیقاتشان در باب اعداد و اعتبار آن، به عنوان کلید فهم طبیعت و نیز تفسیر سمبُلیک و متافیزیکی از حساب و هندسه، از پیروان فیثاغورس و نیکوماخس هستند. علاوه بر آن فیثاغورس را با حرّانیان که، پیوندهای بسیار نزدیک، آنها را به اخوان پیوند می دهند مقایسه می کنند.

در آنچه که مربوط به رابطه اخوان الصفا به جابربن حیان است، باید به این اشاره کرد که رساله ها، «دائرة المعارف علمی دارای طبیعت گرایش فیثاغوری و مقدمه ای به اسلوب اسماعیلی-باطنی هستند و نوشته های جابریه را حکایت می کنند.» خود جابر، اظهار کرده بود که وی نه تنها معارف حکیمان یونان، و بویژه، معارف فیثاغورس وپُلنیوس تیانی(بالینوس) را جمع آوری کرده است، بلکه حکمت یمنی های کهن را می آموزد. آنچه که درآن شکی نیست این است که مجموعه جابریه، دربرگیرنده مجموعه ای از عناصر دارای بنیادهای فیثاغوری و هرمسی و برخی افکار منسوب به ایرانیان، هندیان و حتی چینیان است.

پیوند استوار موجود میان رساله ها و مجموعه جابریان، به گونه ای طبیعی، منابع جابر را منابع اخوان الصفا نیز قرار داد. محتویات رساله ها، در واقع، فی نفسه به منابع عامه تأکید می کند؛بدین ترتیب، انسان در آن، ارتباط قوی اثر فیثاغوری-هرمسی را با عقاید حرّانیان و نیز اثر فلسفه مشایی را در برخی موضوعات مشاهده می کند. اما تأثیر افکار فارسی و نیز هندی مانند آثار ابن مقنع و جاحظ در برخی رشته های مربوط به جغرافیا، محیط زیست، موسیقی و زبانشناسی؛ به گونه ای آشکار دیده می شود. در نهایت، قرآن، که مجموع منظور اخوان الصفا را در برمی گیرد، روایت می گردد و با استفاده از دو اصطلاح قرآنی کرسی و عرش، رشته های دانش کیهان شناسی کهن تفسیر می شوند. اما ضروریست که منابع اخوان الصفا را صرفاً به عنوان متونی تاریخی به شمار نیاوریم؛بدان روی که در قسمتی طولانی از یک متن، خواننده را از جامعیت منابعشان که تنزیل و طبیعت را درکنار متون گذشتگان به یکدیگر پیوند می دهد آگاه می سازند و می گویند:«و در رساله دوم خاطرنشان ساختیم که دانش هایمان برگرفته از چهار نوع کتاب است: یکی از آنها، کتاب های طبقه بندی شده ریاضیات و طبیعیات، به زبان حکیمان و فلاسفه است؛ نوع دیگر، کتاب های نازل شده ای است که پیامبران که درود خداوند بر آنان باد، آورده اند؛ مانند تورات و انجیل و فرقان و غیرآن از کتب انبیا که معانی آنها برگرفته از وحی ازسوی فرشتگان است و در آنان رازهای پنهانی است. سه دیگر کتاب های طبیعی است و آن، صورت اَشکال موجودات است که اکنون عبارت است از ترکیب افلاک، انواع بروج، حرکات ستارگان و میزان جرم آنان، تغییرات زمان [ایام سعد و نحس]، تغییر عناصر چهارگانه، فنون کائنات از معادن و حیوان و گیاه و گونه های ساخته شده به دست انسان[...]؛ نوع چهارم کتاب هایی الهی اند که هیچ کس جز فرشتگان پاک، آنها را لمس نمی کند[...].»

بدین ترتیب، چهارگونه «کتاب» موجود است که اخوان الصفا، دانش هایشان را از آن می گیرند. درهم آمیختگی این زمینه ها، که در حال حاضر، امری جداگانه و علی حدّه به شمار می رود نتیجه وجود حقیقتی یگانه است که بنیاد تمامی اشیا به شمار می رود، این عقیده کلید فهم رساله هاست. اگر در این رساله ها، کتاب های مقدس یا وحی ملائکه، به عنوان منبعی برای شناخت جهانی، مدنظر قرار می گیرد، به سبب عدم تمایزگذاری قاطع میان طبیعت و مافوق طبیعت است. شاید بتوان گفت که در این دیدگاه، در هر امر مافوق طبیعی، جنبه ای «طبیعی» وجود دارد؛کما این که در هر امر طبیعی جنبه ای «مافوق طبیعی» موجود است. این روش غرض نهایی اخوان الصفا را که مشاهده وحدت طبیعت و تحقق آن است، به خوبی نشان می دهد. برای توضیح این یگانگی، اخوان، به گونه ای مستمر، به آن نیروها و ملکات موجودی در انسان توسل می جویند که خود دارای نیروهای گردآوری و یگانه سازی است و به دلیل ملکات مشاهده و پیوستن آن به شهود «عقل» بنیادین یگانه، به ایجاد فعالیت خارجی گوناگون قادر است.

[پی نوشتها در روزنامه موجود است]

تلفن گروه اندیشه 88761257

کتاب اندیشه

داستان‌هایی برای فکر کردن

- **نوشته رابرت فیشر**
- **ترجمه سید جلیل شاهرودی لنگرودی**
- **انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی**

از سری کتاب های فلسفه برای کودکان و نوجوانان، اخیراً کتابی با عنوان داستان هایی برای فکر کردن به نگارش رابرت فیشر و با ترجمه سیدجلیل شاهرودی لنگرودی در قطع رقعی در ۲۰۴ صفحه در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی چاپ شده است، مؤلف در پیشگفتار توضیحات مختصری در مورد کتاب داده است که عیناً در اینجا نقل می شود.

داستان هایی برای فکر کردن، یکی از مجموعه طرح هایی است که برای رشد تفکر و یادگیری تدوین شده است.

* مجموعه ای از ۳۰ داستان از فرهنگ های مختلف برای کودکان ۷ تا ۱۱ سال است تا هم از آنها لذت ببرند و هم درباره آنها فکر کنند؛

* درآمدی است بر راه های استفاده از داستان ها برای ارتقای فکر و یادگیری در کودکان؛

*مجموعه ای است از طرح های بحث و فعالیت های فکری که در هر داستان دنبال می شود.

از این کتاب بچه ها می توانند به تنهایی، در گروه های کوچک، در کلاس های درس یا در محافل خود به شکل جمعی استفاده کنند.

رابرت فیشر، استاد رشته تعلیم و تربیت در دانشگاه برونل است که تاکنون مجموعه های زیادی را تألیف کرده است؛ از جمله: به بچه ها یاد بدهیم فکر کنند، به بچه ها یاد بدهیم یاد بگیرند؛

و مجموعه هایی از سلسله داستان هایی برای فکر کردن: اشعاری برای فکر کردن، معیارهایی برای فکر کردن، بازی هایی برای فکر کردن، نیز: نخستین داستان ها برای فکر کردن، نخستین اشعار برای فکر کردن (برای معلمان کودکان ۴ سال به بالا).

کتابَ حاضرَ، حاوی ۳۰ داستان است. هر داستان براساس یک مضمون خاص مثل خشم، زیبایی، زورگویی، جرأت و ترس، مرگ و... تنظیم شده است بعضی داستان ها مشابه قرآنی دارد، مثل داستان شماره ۲۶ (ریپ رن وینکل) که مشابه قصه قرآنی اصحاب کهف است. داستان ها از ملیت های مختلف است. بعد از هر داستان، دو مجموعه سؤال و یک مجموعه با عنوان فعالیت های دیگر وجود دارد.

نخستین مجموعه سؤال ها درباره خود داستان است که با یک پرسش کلیدی شروع می شود: مفهوم و منظور داستان چیست؟ بچه ها می توانند در کلاس درس درباره آن بحث کنند و درصورتی که به جواب نرسیدند، با طرح ۱۰ سؤال، مرحله به مرحله و به تدریج به جواب پرسش کلیدی سوق داده می شوند.

مجموعه سؤال های دوم درباره مضمون داستان است که آن هم با یک پرسش کلیدی شروع می شود که در آن، مفهوم آن مضمون پرسیده می شود. مانند مجموعه سؤال های اول، چنانچه بچه ها در طول بحث خود به جواب نرسیده باشند، با طرح ۱۰ سؤال، رفته رفته به پاسخ پرسش کلیدی می رسند.

در قسمت «فعالیت های دیگر»، از بچه ها خواسته می شود درباره داستان و یا بعضی بخش های آن و نیز درباره مضمون، نقاشی کنند، بحث کنند، نمایشنامه اجرا کنند و موارد دیگری از این قبیل.

کتاب به شکل کاربردی و جذاب تنظیم شده است که در طی هر بخش آن، مفاهیم و مضامین مختلف در ذهن کودکان نقش می بندد و چون این شکل گیری همزمان با شکل گیری شخصیت آنها روی می دهد، مفاهیم برای همیشه در فکر شان باقی می ماند.

نوبت اول

آگهی مناقصه عمومی (شماره ۸۶/۲۲۲) (شماره مجوز ۲۱۴۰۱۲)

شرکت خطوط لوله و مخابرات نفت ایران

شرکت خطوط لوله و مخابرات نفت ایران - مدیریت تدارکات و خدمات کالا در نظر دارد از طریق مناقصه عمومی ۱۲۰ الی ۱۴۰ دستگاه تریلر را جهت حمل و انتقال لوله های نفت با اندازه های ۴ الی ۳۰ اینچ از شهرستان شاهرود به انبار بدرآباد واقع در کیلومتر ۱۰ جاده خرم آباد /پل دختر از پیمانکار واجد شرایط اجاره نماید.

لذا از کلیه شرکتهای معتبر حمل و نقل که توانایی حمل روزانه حداقل ۱۰ تریلر از لوله های فوق الذکر را دارند دعوت می شود حداکثر ظرف مدت ۱۰ روز (به جز ایام تعطیل) پس از چاپ آگهی نوبت دوم با در نظر گرفتن شرایط ذیل پیشنهادات خود را به آدرس: تهران - خیابان سپهبد قرنی - خیابان سپند غربی - پلاک ۶۷ - طبقه سوم - خدمات بازرگانی تحویل و رسید دریافت نمایند.

شرایط مناقصه:

۱- شرکت کنندگان در مناقصه باید پیشنهاد خود را در دو پاکت دربسته و جداگانه، یکی سپرده شرکت در مناقصه و دیگری پیشنهاد مالی ارایه نمایند.

۲- مبلغ سپرده شرکت در مناقصه مبلغ ۲۵/۰۰۰/۰۰۰ ریال می باشد که باید ضمانتنامه بانکی و یا رسید واریز وجه نقد به حساب شرکت خطوط لوله و مخابرات نفت ایران باشد.

۳- برنده مناقصه می بایست ۱۰٪ مبلغ پیشنهادی خود را به عنوان سپرده حسن انجام تعهدات به کارفرما ارایه نماید.

۴- پس از گشایش پاکات و مشخص شدن برنده مناقصه در صورت انصراف برنده طبق مقررات سپرده وی ضبط شده و انجام کار به برنده دوم واگذار می گردد و در صورت انصراف برنده دوم سپرده وی نیز ضبط شده و مناقصه تجدید خواهد شد.

۵- شرکتهای حمل و نقل شرکت کننده در مناقصه باید توانایی حمل حداقل روزانه ۱۰ دستگاه تریلر لوله ها را داشته و کل لوله ها را در حداقل زمان حمل و انتقال دهند.

۶- هزینه حمل طی سه مرحله ۳۰٪، ۳۰٪ و ۴۰٪ پس از انجام کار و پس از کسورات قانونی از جمله ۵٪ مالیات کرایه حمل به پیمانکار پرداخت خواهد شد.

جهت کسب اطلاعات بیشتر با شماره تلفن: ۸۸۸۹۱۷۳۳ یا ۶۶۱۵۵۴۸۵ تماس حاصل نمایید.

ضمنا فهرست آخرین آگهی های مندرج در روزنامه های کثیر الانتشار از طریق نمابر سیستم تلفن گویا و با شماره های ۹۲-۸۸۹۰۰۰۹۱ و ۶۶۱۵۴۲۴۲ قابل دسترسی می باشد.

WWW.SHANA.IR

روابط عمومی

۶/۷۹۷۲

وزارت نیرو

شرکت برق منطقه ای تهران

آگهی تمدید و اصلاح فراخوان ارزیابی کیفی

مناقصه شماره ۸٦/۷۲٦

عملیات اجرای پروژه ارتباطات اندیشه ۴

شرکت برق منطقه ای تهران در نظر دارد عملیات تهیه تجهیزات (آهن آلات برجهای تلسکوپی) و اجرای خط ۶۳ کیلوولت چهارمداره اندیشه ۴ (به طول ۵ کیلومتر) واقع در استان تهران - شهرستان شهریار را با شرایط زیر به پیمانکار واجد شرایط واگذار نماید.

- دارا بودن گواهی صلاحیت با حداقل پایه ۵ در رشته نیرو از معاونت برنامه ریزی و نظارت و راهبردی ریاست جمهوری
- تاییدیه احداث حداقل ۱۰۰ کیلومتر خطوط فوق توزیع یا انتقال از شرکت توانیر یا شرکتهای برق منطقه ای

شرکتهایی که در آگهی قبل اسناد و مدارک دریافت نموده اند نیازی به دریافت مجدد اسناد نداشته و شرایط قبلی به قوت خود باقی است.

از شرکتهای واجد شرایط دعوت می گردد مدارک ارزیابی را از شرکت مهندسین مشاور قدس نیرو واقع در تهران - خیابان استاد مطهری - بعد از چهارراه سهروردی - شماره ۹۸ - معاونت مهندسی شبکه های انتقال و توزیع نیرو - گروه خطوط انتقال از تاریخ ۸۶/۹/۲۶ لغایت ۸۶/۹/۲۸ از ساعت ۸ صبح الی ۱۶ دریافت دارند.

اسناد تکمیل شده بایستی تا پایان وقت اداری ۸۶/۱۰/۱۲ به گروه خطوط انتقال شرکت قدس نیرو به آدرس فوق تحویل گردد.

به درخواستها و مدارک واصله بعد از مدت های اعلام شده ترتیب اثر داده نخواهد شد.

بدیهی است ارایه مدارک و پرسشنامه های تکمیل شده هیچگونه حقی را برای متقاضیان جهت شرکت در مناقصه ایجاد نخواهد کرد.

روابط عمومی برق منطقه ای تهران

۶/۷۹۹۹